

Sosyal İşletmeler ve Sosyal İşletmelerin Hukuki Yapısı

Social Businesses and the Legal Structure of Social Businesses

Asst. Prof. Dr. Hülya Göktepe (Anadolu University, Turkey)

Abstract

Social business, was first defined by Nobel Peace Prize laureate Prof. Muhammad Yunus and is described in his books. Social businesses are non-loss, non-dividend companies created to address and solve social or environmental problems. Microfinance is another form of social businesses. Like an NGO, social business has a social mission, but like a business, it generates its own revenues to cover its costs. In a social business, the investors/owners can gradually recoup the money invested, but cannot take any dividend beyond that point. The purpose of the investment is purely to achieve one or more social objectives through the operation of the company. No personal gain is desired by the investors. The company must cover all costs and be financially sustainable, while achieving the social objective in sectors such as healthcare, education, poverty, environment, housing, climate urgency etc. Legal structures available to all enterprises can be used by social businesses. These are: for-profit organizations, non-profit organizations (associations, foundations), charities, co-operatives. However, there are legal structures specifically designed of social businesses. These are: benefit corporation, flexible purpose corporation, low profit limited liability company (L3C), hybrids, community interest company (CIC). The purpose of this study is to contribute to the Turkish literature related to social businesses. In this study, definition of social business and microfinance will be given. The characteristics of social business will be indicated, social business examples will be presented and finally legal structures of social businesses will be analyzed. This study is descriptive study.

1 Giriş

Sosyal işletme yeni bir işletme türüdür. İlk olarak Nobel Barış Ödülü sahibi Prof. Muhammed Yunus tarafından tanımlanmıştır. Yunus, “Yoksulluğun olmadığı bir dünya yaratmak”, “Sosyal İşletme ve kapitalizmin geleceği ve sosyal işletme kurmak, insanlığın en acil ihtiyaçlarını karşılayacak yeni bir kapitalizm türü” isimli kitaplarında sosyal işletmeyi anlatmıştır. Sosyal işletme kârı maksimize etme yerine insanlığın en acil ihtiyaçlarına hizmet eden bir işletme modelidir. Yunus sosyal işletmeyi, sosyal problemleri belirleyip çözmek için kurulan kâr payı dağıtmayan bir şirket olarak tanımlamaktadır. Sosyal bir işletme, amacı sosyal bir sorunu ortadan kaldırmak olan, şahıslardan bağımsız bir kuruluştur. İşletme kâr eder fakat bu kârı kimse almaz. İşletmenin faaliyetleri tamamen sosyal bir amaca yönelik olduğu için, kişisel kâr elde etme düşüncesi işletmeden tümüyle soyutlanmıştır. İşletme sahibi zaman içerisinde sadece yatırmış olduğu miktarı geri alabilir. Sosyal işletme kâr amacı güden işletmelerden veya hayırseverlerin bağışlarına bağlı olarak yaşayan ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan oldukça farklıdır.

Sosyal işletme sosyal girişimcilik olarak da adlandırılmaktadır. Sosyal işletmecilik konusunda kitaplar yazılmıştır, bunlardan en bilineni David Bornstein’in “How the change the World” adlı kitabıdır. Bu kitap 2005 yılında Hindistan’da 1,5 milyon adet satmıştır. Eser 2009 yılında Türkçeye çevrilerek basılıp yayımlanmıştır. Diğer kitaplardan bazıları şunlardır: Muhammed Yunus- Creating a World without Poverty, Dick Atkinson-Cities of Pride: Rebuilding Community, Refocusing Government, Asa Briggs-Michael Young: Social Entrepreneur, Peter Birnckerhoff-Mission Based Management: Leading Your Not- for Profit in the 21st Century, J.Geregory Dees-Enterprising nonprofits: A Toolkit for Social Entrepreneurs, Johanna Mair, Jeffrey Robinson, Kai Hockerts: Social Entrepreneurship, Alex Nicholls: Social Entrepreneurship: New Models of Sustainable Social Change. Kitaplar dışında yazılmış pek çok makale vardır. Türkiye’de bu alandaki ilk yayın Hülya Denizalp tarafından yazılan ve 2007 yılında basılan Toplumsal Dönüşüm İçin Sosyal Girişimcilik Rehberi olmuştur. 2009 yılında Sosyal Girişimcilik Rehberi genişletilerek 2. Baskısı yapılmıştır. Burcu Kümbül Güler’in Sosyal Girişimcilik adlı kitabı 2010 yılında basılmıştır. Ayrıca üniversitelerde Sosyal Girişimcilik temalı kongreler yapılmakta ve bu konudaki Türkçe yayınlara katkılar olmaktadır. Bu çalışmanın amacı da Türkçe kaynaklara bir katkıda bulunmaktır.

2 Sosyal İşletmenin Özellikleri ve Sosyal İşletme Örnekleri

Sosyal işletme zarar etmeyen, temettü dağıtmayan ve tamamıyla sosyal bir hedefi gerçekleştirmeye ithaf olunmuş bir işletmedir. Sosyal işletme kâr arayışı içerisindeki dünyanın dışındadır. Hedefi, mal ve hizmet satışı da dahil olmak üzere işletme yöntemlerini kullanarak sosyal bir sorunu çözmektir.

İki çeşit sosyal işletmeden söz edilmektedir. Bunlardan biri, zarar etmeyen, temettü dağıtmayan, sosyal bir sorunu çözmeye vakfedilmiş ve kârlarının tümünü işletmeyi genişletmeye ve iyileştirmeye yatan yatırımcıların mülkiyetinde bulunan işletme türüdür. Bunlara I. Tip Sosyal İşletmeler denilmektedir. Bu işletmeler sosyal amaçlarla ilgili işlere odaklanmışlardır. Örneğin, üretilen ürünler fakirlerin faydalanması içindir.

İkinci bir tür, yoksul insanların doğrudan veya önceden belirlenmiş bir sosyal amaca yönelik bir vakfın vasıtasıyla sahip oldukları, kâr elde eden bir şirkettir. Bunlara ise II. Tip Sosyal İşletmeler denilmektedir. Bu işletmeler yoksullar veya dezavantajlı kişilere aittir ve elde edilen kâr ya doğrudan kâr payı olarak alınır ya da bazı dolaylı faydalar sağlanır. Örneğin, ürün yoksullar tarafından üretilir ve uluslararası pazarlara ihraç edilir, bu arada elde edilen kârlardan çalışanlar faydalanır. Hem mevduat sahipleri hem de müşterileri olan yoksulların sahibi buldukları Grameen Bank bu türden bir işletmeye örnektir.

Kâr amacı olmayan bir kuruluşun aksine, sosyal bir işletmenin yatırımcıları ve sahipleri vardır. Ancak I. Tip sosyal işletmede yatırımcılar ve malikler herhangi bir kâr, temettü veya başka türden bir parasal fayda sağlamazlar. Sosyal bir işletmenin yatırımcıları, kendilerinin tanımlayacakları bir zaman dilimi içerisinde ilk yatırdıkları tutarı geri alabilirler. Bu, bir veya iki yıl gibi kısa bir süre yahut 50 yıl veya daha da uzun bir süre olabilir. Ancak, yatırımcılara giden paranın ilk yatırım tutarını aşması, işletmenin sosyal işletme niteliğini yitirmesine neden olur.

Prof. Muhammed Yunus ve Grameen Yaratıcı Laboratuvarının kurucularından biri olan Hans Reitz tarafından sosyal bir işletme için geliştirilen yedi ilke vardır. Bu yedi ilke şunlardır:

1. Çalışma hedefi, kârı azami kılmak değil, yoksulluğu veya (eğitim, sağlık, teknolojiye ulaşma ve çevre gibi) insanları ve toplumu tehdit eden bir veya birden fazla sorunu yenmektir.
2. İşletme finansal ve ekonomik sürdürülebilirliğe ulaşacaktır.
3. Yatırımcılar sadece yatırdıkları tutarı geri alacaklardır. Başlangıç yatırımının ötesinde bir temettü ödenmeyecektir.
4. Yatırım tutarı geri ödendikten sonra geriye kalan kâr, yatırım ve iyileştirme harcamalarını karşılamak üzere, işletmede bırakılır.
5. İşletme, çevre bilinçli olacaktır.
6. İşgücü, piyasada geçerli ücreti alacak, çalışma koşulları standardın üzerinde olacaktır.
7. Bütün bunlar zevkle yapılacaktır.

Bu yedi ilke sosyal işletmenin çekirdeğini oluşturur. Sosyal işletme, tarım, hayvancılık, balıkçılık, yenilenebilir enerji, bilişim teknolojisi, eğitim, sağlık, el yapımı dokuma, istihdam hizmetleri ve benzer alanlarla ilgili olabilir.

Mikrofinansman yoksulluğu ortadan kaldıracabilecek sosyal işletmelerin bir diğer şeklidir. Yoksul ve düşük gelir düzeyindeki kişi, aile ve mikro işletmelere sağlanan finansman hizmetleri olarak tanımlanmaktadır (Ozan Dündar, 2007). Yoksul insanlara mikrokrediler sağlayarak onların, iş kurmak suretiyle kendi kendilerini istihdam etmeleri sağlanmaktadır. Bu, her seferinde bir kişi için, yoksulluğu ortadan kaldırmanın bir şeklidir.

Sosyal işletme, vakıf, dernek, sivil toplum kuruluşları gibi kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla karıştırılmaktadır. Bir vakıf, bağışları sayesinde sosyal yarar sağlamayı amaçlayan bir veya birden çok hibe sahibinin paralarını dağıtmak üzere kurulmaktadır. Vakıf sosyal bir işletme değildir, finansal açıdan kendi kendine yeterli değildir, normal olarak işletme faaliyetleri yoluyla herhangi bir gelir yaratmaz ve bir sosyal işletmede olduğu gibi bir sahibi yoktur. Birçok ülkenin yasalarına göre, vakıflar ve kâr etmeyen kuruluşlar, devletin koymuş olduğu ilkeler çerçevesinde yönetim kurulları tarafından yönetilirler. Bir vakıf geleneksel bir sivil toplum örgütüne bağışta bulunduğu zaman, bu para hayırseverlik programlarının kurulmasında veya desteklenmesinde kullanılır ve o topluma birtakım faydalar sağlayacağı ümit edilir. Ancak, her durumda para kısa zamanda harcanır ve sivil toplum örgütü çalışmalarını sürdürürebilmek için çoğu kez yeni bir bağış için başvuruda bulunur.

İlk sosyal işletmeler Prof. Muhammed Yunus tarafından kurulmuş olan Grameen işletmeleri ile dünyaca ünlü çok uluslu şirketlerin ortak girişimi olarak kurulan işletmelerdir. İlk sosyal işletme 2005 yılında kurulan Grameen Danone adlı şirkettir. Grameen Danone Bangladeşli çocuklar arasında kötü beslenmeyi azaltmak amacıyla Fransız süt ürünleri şirketi Danone ile Grameen işletmelerinin ortak girişimi olarak kurulmuştur. Grameen Danone, çocuklar için leziz bir yoğurt üretmekte ve bunu yoksullar için uygun fiyattan pazarlamaktadır. Söz konusu yoğurt, çocukların normal diyetlerinde eksik olan demir, çinko, iyot ve benzeri besleyicilerle güçlendirilmiştir. Bir çocuk sekiz ile dokuz ay boyunca haftada iki fincan yoğurt yediğinde gerekli olan bütün mikro-besleyicileri almakta, sağlıklı ve neşeli bir çocuğa dönüşmektedir. Grameen Danone bir model rolü oynamış ve dünya çapında dikkat çekmiştir.

Başka bir sosyal işletme, Arsenik bulaşmasının büyük sorun arz ettiği Bangladeş köylerine emniyetli içme suyu götürmek amacıyla Fransa'nın büyük su şirketlerinden Veolia ile Grameen işletmelerinin ortak olarak kurduğu Grameen Veolia Su Şirketi (Grameen Veolia Water Company) adlı işletmedir. Arsenik bulaşmış suyu içmek yerine, köylüler çok düşük fiyatla şirketten su satın almaktadırlar.

Bir diğer büyük kuruluş olan Alman BASF, Bangladeş'te kimyasal işleme tabi tutulmuş cibinlikleri Bangladeş'te üretmek üzere, Grameen ile bir ortak girişim antlaşması imzalamıştır. Bu cibinlikler yatakların

üzerlerine serildiklerinde; uyumakta olanlara, sıtma gibi sivirisineklerin taşıdıkları hastalıklardan koruma sağlamaktadır. BASF Grameen ortak girişimi bu cibinlikleri mümkün olan en ucuz maliyetle üretip satarak, yoksulların yararlanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

Intel Corporation ile Grameen işletmelerinin ortak girişimi olan Grameen Intel, bilgi ve iletişim teknolojisi kullanarak, örneğin gelişmekte olan dünyanın, hekimlerin ve hemşirelerin az, tıbbi kliniklerin kıt olduğu kırsal alanlarındaki köylere sağlık hizmetleri götürerek yoksulların sorunlarını çözümlenmeyi hedeflemektedir. Burada amaç en gelişmiş sağlık kavramlarını yoksul köylülerin erişimine getirecek yeni teknolojiler yaratmak ve ardından bu hayati hizmetleri ekonomik açıdan en sürdürülebilir şekilde nihai kullanıcılara ulaştıracak küçük girişimciler kadrosu oluşturmaktır.

Adidas ile Grameen işletmelerinin ortak girişimi, en düşük gelirli kişiler için makul fiyatlı ayakkabılar üretmeyi amaçlamaktadır. Grameen Adidas'ın hedefi, çocuk veya yetişkin olsun, hiç kimsenin ayakkabısız kalmamasını sağlamaktır. Burada temel amaç, kırsal bölgelerdeki insanların, özellikle de çocukların yalınayak yürümekle geçebilecek parazitsel hastalıklardan zarar görmelerini önlemektir. Adidas, Grameen ile işbirliği içerisinde ve ekonomik bakımdan mümkün bir sosyal çalışma modeli kullanarak; bu yararları, gelişmekte olan dünyanın en yoksul insanlarına götürmek için çalışmaktadır.

Posta yoluyla satış konusunda dünya çapında bir önder olan Otto GmbH adlı bir diğer Alman şirketi, Güney Asya'dan gelişmiş ülkelere ihraç etmek üzere tekstil ve giyim üretmek konusunda heveslidir. Otto Grameen, Bangladeş'te kocasız, çocuklu bayanlar ve maluller dahil olmak üzere, çok kez ekonomik bakımdan sıra dışı muamelesi gören insanları istihdam etmek için özel gayret gösterecek olan bir fabrika kurmayı planlamaktadır. Fabrikanın sağladığı kâr, çalışanların, çocuklarının ve çevredeki yoksulların yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla kullanılacaktır.

3 Sosyal İşletmelerin Hukuki Yapıları

Bütün teşebbüsler için kullanılan mevcut yasal yapılar sosyal işletmeler tarafından kullanılabilir. Bunlar; kâr amacı güden organizasyonlar, dernekler, vakıflar gibi kâr amacı gütmeyen organizasyonlar, hayır kurumları, kooperatiflerdir. Ancak özellikle sosyal işletmeler için kullanılan hukuki yapılar da mevcuttur. Bunlar: fayda şirketi, esnek amaçlı şirket, düşük kârlı sınırlı sorumlu şirket (L3C), karma (melez) şirketler, toplum çıkarılı şirkettir (CIC).

3.1 Sosyal İşletmeler için Kullanılan Mevcut Hukuki Yapılar

Sosyal işletme için en iyi seçenek geleneksel kâr amaçlı şirket yapısı altında organize etmektir. Böylece işletmenin temelinde yatan sosyal amaç gözden uzak tutulmaksızın, sıradan bir kâr amaçlı şirket geliştirilirken kullanılan işletme ilkelerinin birçoğu kullanılır. Grameen Grubunun tüm sosyal işletmelerinde kâr amaçlı kuruluşların hukuki çerçevesi kullanılmıştır. Kâr amaçlı bir şirketin sermaye bulma konusunda seçenekleri vardır. Kişilerden, şirketlerden ve yatırım fonlarından sermaye talep edebilir; mülkiyet hisselerini satışa sunabilir; bankalardan veya kredi kurumlarından kredi alabilir. Kâr amaçlı şirketler yarattıkları sermaye fazlası üzerinden vergi ödemek zorundadırlar. Ayrıca, kâr amaçlı şirketlere yapılan yatırımlar, hayır kurumlarının ve diğer bazı kâr amacı gütmeyen kuruluşlara bağışların aksine, vergi makamlarından rüchanlı muamele görmezler. Bu nedenle, kâr amaçlı bir şirket şeklinde örgütlenmiş bir sosyal işletme, vergi indiriminden yararlanmadığı için, finansal açıdan başka herhangi bir kâr amaçlı şirket kadar randımanlı olmak zorundadır.

Sosyal işletme olarak kurulan kâr amaçlı şirketlerin olumsuz yanları da vardır. Sosyal bir işletmenin yöneticileri hakkında, şirket kaynaklarının bir bölümünü sosyal açıdan yararlı amaçlara -örneğin, sosyal bakımdan sosyal gruplardan gelen elamanlara piyasa ücretlerinin üzerinde ücretler sağlamak veya yoksul kişilere indirimli fiyatlarla mal ve hizmet sunmak gibi-tahsis etmekten dava açılabilir. Bu riskin, sermaye sahiplerinin baştan, yatırımlarının sermaye kazançlarının üzerinde bir kâr etme haklarından feragat ettiklerine ilişkin bir bildirim imzalamak suretiyle aşgariye indirilmesi mümkündür. Yatırımcılar şirketin bir sosyal işletme olduğunu bildiklerine ve yatırımlarının üzerinde bir kâr payı olmayacaklarına ilişkin bir beyan imzalasalar bile, yine de gelecekte fikir değiştirmelerinin ve şirketin kâr amaçlı bir şirket haline dönüşmesinin kapısı her zaman açık kalacaktır. Hissedarların finansal sıkıntı içinde buldukları bir ekonomik durgunluk döneminde veya şirketin cazip kârlar elde ettikleri bir piyasa patlaması sırasında bunu tasavvur etmek kolaydır. Yatırımcıların, sosyal işletme yapısını geleneksel kâr maksimizasyonu yapısı lehine terk etmeye karar vermesi riski, kâr maksimizasyonu hedefleyen şirketler için tasarlanmış hukuki yapıyı kullanmanın potansiyel bir dezavantajını oluşturmaktadır.

Sosyal bir işletme kâr amacı gütmeyen bir organizasyon olarak da kurulabilir, örneğin, vakıf, dernek, sivil toplum kuruluşu olarak yapılandırılabilir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için alınan bağışlar ve hediyelere karşılık avantajlı vergi kolaylıkları söz konusu olabilir. Bu nedenle vakıflar gibi kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, kâr amaçlı kuruluşlara yatırım yapmaktansa, kâr amacı gütmeyen başka kuruluşlara bağışta bulunmayı tercih ederler. Ancak sosyal işletmeler için kâr amacı gütmeyen yapıyı kullanmanın da ciddi kısıtları vardır. Bunlardan en önemlisi kâr amacı gütmeyen işletmelerin tabi tutuldukları sıkı vergi incelemeleridir. Ayrıca, bazı ülkelerde, kâr amacı gütmeyen bir işletmenin kâr amaçlı faaliyetlerinin vergiye tabi olması bu işletme yapısının özel vergi

avantajlarını yok etmektedir. Ayrıca sosyal bir işletmenin herşeyden önce bir işletme olması gerekir. Buna karşılık kâr amacı gütmeyen bir kuruluş, bir işletme olarak tasarlanmamıştır. Kâr amacı gütmeyen bir kuruluş herhangi bir kimsenin mülkiyetinde değildir, hisse senedi ihraç edemez. Sosyal bir işletmenin bir veya birden fazla sahibi vardır, hisse senedi ihraç edebilir. Mülkiyet bir sosyal işletmenin özelliklerinden biridir. İşletme sahipleri şirketle bizzat ilgilenir, yaptıklarından ve elde ettikleri sonuçlardan gurur duyarlar. Bu şirketler aile mirasının bir parçası haline gelecek, kişiler ve aileleri, mirası yaratmak ve korumaktan zevk alacaklardır. Oysa kâr amacı gütmeyen bir kuruluşta kişi, yönetim kurulu üyesi olarak ya da bir çalışan olarak şirketin işlevlerinde yer alabilir. Hizmet dönemi sona erdiğinde, artık kuruluşun bir parçası değildir. Misyona güç ve kalıcılık sağlayan bir miras kavramı söz konusu değildir.

Sosyal işletmeler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlara bağlı olarak kâr amaçlı bir şirket şeklinde de kurulabilir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşların, mal ve hizmet pazarlayan ve bu suretle kâr amacı gütmeyen ana şirketin faaliyetlerini destekleyen kâr amaçlı yan kuruluşlar kurmaları olağandışı değildir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar kâr amaçlı kuruluşlarla onlara sosyal misyonlarını gerçekleştirmede kullanabilecekleri geliri sağlayacak ortaklıklar meydana getirirler. Bir vakıf sosyal bir işletme kurmak amacıyla yatırım sermayesi sağladığında, işletme bir yandan sosyal faydalar sağlarken, diğer taraftan varlığını sürdüreceği geliri yaratabilir. Zaman içerisinde başlangıç yatırımını geri ödeyeceği için, bu parayı bir diğer değerli amaca yönelik olarak kullanabilir. Bir alışveriş merkezine sahip olan ve onu işleten hayırseverlik bazında hizmet veren bir hastane bu tür bir ilişkiye örnektir. Benzer şekilde kâr amacı gütmeyen dernek ve sivil toplum kuruluşları da, sosyal bir işletmeye sahip olabilir.

Kooperatifler yaptıkları işler nedeniyle sosyal işletme değillerdir. Bir kooperatifin sosyal bir işletme olabilmesi için kooperatif sahiplerinin yoksul insanlardan oluşması gerekir. Böylece kooperatif tarafından yaratılan gelir, yoksullara yardım etmek ve onların yoksulluktan kurtulmalarını sağlamak için ayrılır. Aksi takdirde kooperatifler kâr amaçlı kuruluşlardır.

3.2 Özellikle Sosyal İşletmeler için Kullanılan Hukuki Yapılar

Son yıllarda hem kâr amaçlı işletme yapısından hem de kâr amacı gütmeyen organizasyonlardan farklılık gösteren yeni hukuki yapılar ortaya çıkmaktadır.

Toplum çıkarlı şirket (community interest company-CIC): Bu şirket türü 2005 yılından beri İngiltere’de var olan ve İngiliz hükümetinin “sosyal kurumlar” olarak adlandırdığı işletmeler için yeni bir hukuki araçtır. İngiltere yetkili makamlarına göre, “CIC’ler çevre iyileştirmesi, toplu taşıma, adil ticaret vb. gibi amaçlar peşinde koşan örgütler olacaktır. Sosyal kurumlar, dezavantajlı alanları yeniden canlandırma, yerel toplulukları güçlendirme ve yerel düzeyde yeni ve yenilikçi hizmetler sunma konusunda artan bir rol oynamaktadırlar.”

Bir CIC bazı bakımlardan geleneksel bir hayırseverlik kurumuna benzer. Geleneksel bir hayırseverlik kurumunda olduğu gibi, sahiplerini ve hissedarlarını zenginleştirmek yerine, topluma yarar sağlama taahhüdü altındadır. Hükümetin bir düzenleyici kurumu önerilen her CIC’yi incelemekle ve Kamu Yararı Testi olarak adlandırılan bir testi geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu, düzenleyici kurumun, CIC’nin amaçlarının makul bir kişi tarafından geniş toplum yararına olduğunun kabul edilmesi anlamına gelir. Aynı zamanda, (birilerinin, özel olarak tanımlanmış, şirketin kurucusunun yakınları gibi içeriden bir gruba “sosyal yararlar” sağlamak üzere kurulmuş kâr amaçlı bir kuruluşu, bir CIC olarak nitelendirmeye kalkışmaları önlemek için) CIC’nin sağladığı yararların küçük veya seçilmiş bir grupla sınırlandırılması gerekir. Bir CIC’nin başarması gereken Kamu Yararı Testi İngiltere’de bir hayırseverlik kurumunun uygunluk göstermesi gereken kurallardan daha az katıdır. Bununla birlikte bir CIC, bir hayırseverlik kurumunun yararlandığı vergi avantajlarından faydalanmaz. Bir CIC herhangi bir normal şirket gibi gelirleri üzerinden vergi öder. Ayrıca, bir CIC tarafından tutulan ve yaratılan varlıklar, harcamalar sonrası kalan gelir fazlası bir varlık kilidine tabidir. Bu, bir CIC’nin varlıklarının sadece toplum yararına kullanılmalarını sağlayan yasal bir koşuldur. Örneğin, varlıklar doğrudan doğruya topluma yarar sağlamak, CIC’nin çalışmalarını genişletmek veya CIC’nin faaliyetlerini korumak veya devam ettirmek için alınan bir kredinin teminatı olarak kullanılabilir. Kâr amaçlı bir şirkette olduğu gibi, bir CIC’nin de bir veya birden fazla sahibi vardır. Bir hayırseverlik kurumu bir CIC’ye sahip olabilir; bir şahıs, grup veya başka bir şirket de sahip olabilir. Ancak bir siyasi partinin bir CIC’ye sahip olmasına izin verilmez. Bir CIC yatırımcılardan kaynak talep edebilir ve hatta sermaye hisseleri ihraç edebilir. Bu bakımdan sosyal işletmeye benzer. Ancak bir sosyal işletmeden farklı olarak, bir CIC pay sahiplerine temettü ödeyebilirse de (bu varlık kilidi kuralının istisnasıdır), bu temettüler yasa ile sınırlandırılmıştır. Halen, hisse başına azami temettü oranı İngiltere Merkez Bankası’nın temel kredi faiz oranının yüzde 5 üzerindedir ve herhangi bir yılda açıklanan toplam temettü şirket paylarının yüzde 35’i ile sınırlıdır. Buradan, bir CIC’nin, sosyal sorunları çözmeye çalışırken karşılaştığı sınırlamalar ve aleyhte durumlarla birlikte, sadece kâr amaçlı bir şirketin özel bir hali olduğu sonucu çıkarılabilir. İngiliz hükümeti bunu şu şekilde açıklamaktadır: “Bir CIC’nin finansman bulmak için gereksinim duyduğu esneklik ile anlamlı bir varlık kilidi arasında bir denge kurulabileceğini düşünüyoruz. Her ne kadar, yatırımcılar mütevazı bir getiri sağlama imkânına sahip iseler de, CIC’nin ana yararlanıcısının geniş toplum olması adına, bu getiri sınırlandırılacaktır.

Prof. Muhammed Yunus'a göre bir CIC sınırlı kâr amaçlı bir şirkettir ve bu haliyle sosyal işletme olmak için gereken niteliklere sahip değildir. Ancak sahipleri ve hissedarları açık olarak yatırdıkları tutarın ötesinde temettü kabulünden veya başka herhangi bir kâr dağıtımından kaçınırlarsa, bir CIC sosyal bir işletmeye dönüşebilir.

Bir başka işletme yapısı L3C olarak adlandırılan, düşük kârlı sınırlı sorumlu şirkettir. **Düşük kârlı sınırlı sorumlu şirket ya da L3C**, sosyal bir amaç peşinde koşan kâr amaçlı bir şirkettir. ABD'de Illinois, Louisiana, Maina, Michigan, North Carolina, Utah, Vermont ve Wyoming eyaletlerinde tanınmıştır. Bu eyaletlerin herhangi birinde oluşturulan L3C diğer eyaletlerde işletilebilir. L3C yasası birçok eyalette de beklemededir. 17 Ekim 2012 tarihi itibarıyla 666 teşebbüs L3C olarak kurulmuştur. Vermont 2008 yılında yasayı kabul eden ilk eyalettir. L3C eyalet yasasına göre, bir şirket hayırsever amaçlar için kuruluyorsa L3C olarak oluşturulabilir.

L3C geleneksel sermayeyi vakıflardan gelen hayırsever sermaye ile bir araya getirmek isteyen şirketler için idealdir. L3C, misyon odaklı şirketler için sınırlı sorumlu şirketin yeni bir türüdür. Sınırlı sorumlu şirketle aynı sorumluluk korumasını ve vergilendirmeyi sunmaktadır. Fakat öncelikle hayırsever amaçlar için kurulur kâr amacı ikinci derecededir. Geleneksel kâr amacı olmayan şirketlerin tersine, sahiplerine kârlarını dağıtabilir. L3C hem geleneksel yatırımı hem de program ilişkili yatırım (PRI) olarak adlandırılan çok spesifik hayırsever para tipini çekmek için oluşturulmuştur. PRI, vakıfların hayırsever amaçları ile uyumlu işleri yapmak için vakıflardan kâr amaçlı şirketlere-özsermaye veya borç şeklinde-verilen sermayedir.

Diğer şirketler gibi, bir L3C'nin şahısları, hayırseverlik kurumlarını ve kâr amaçlı şirketleri içerebilecek bir veya birden fazla sahibi vardır. Bir CIC'de olduğu gibi, bir L3C yarattığı fazla üzerinden temettü ödeyebilir. Bu temettülerin düşük olması beklenir zira L3C'leri kuran kanunlar, "şirketin spesifik amacının gelir üretmek veya mülkiyetin değer kazanımı olmamasını" öngörmektedir. Ancak, CIC'lerde olduğu gibi, kârların miktarını kısıtlayan yazılı ilkeler ve bir CIC'nin kârları üzerinden "aşırı" temettü ödeyip ödemediği konusunda hüküm veren bir düzenleyici makam yoktur. Diğer limited şirketlerde olduğu gibi, L3C'ler ABD federal gelir vergisi yasası açısından "transit" statüsüne sahiptirler. Diğer bir ifade ile kurumun kendisi hiç gelir vergisi ödemez. Yerine, tüm gelir, gider, kazanç ögeleri sahiplik hisseleri oranında üyelere yani sahiplere geçer.

L3C'nin kurulması organizasyon sözleşmesi ile olur. Tipik bir L3C sözleşmesi aşağıdaki amaçları içermelidir: 1. Ulusal Gelir Yasasının 170'nci bölümüne göre L3C hayırsever ya da eğitim amaçlarıyla kurulmalıdır. 2. Gelir kazanma ya da mülkiyetin elde edilmesi şirketin önemli amacı değildir. 3. L3C'nin siyasi ya da yasal amaçları olmamalıdır. Eğer amaçlar değiştiriliyorsa, sözleşme de değiştirilmelidir. L3C'nin ortakları işletme borçları, kararlar ve faaliyetler için sınırlı kişisel sorumluluğa sahiptir.

L3C yapısının bir avantajı, kuruluş amacının-"yardım veya eğitim amaçlarına" adanma- ve "siyasi ve hukuki amaçların" reddi olması, ABD Gelir Yasasının program bağlantılı yatırımları (PRI'ler) tanımlayan kurallarının bir aynası olarak tasarlanmış olmasıdır. L3C'nin hukuki ve finansal yapısı, vakıf türünden bir kuruluşun sosyal amaçlı bir kuruluşa yatırım yapmasını ve yatırdığı meblağı geriye almasını, bu arada, isterse, daha fazla gelir sağlamaktan vazgeçmesini mümkün kılar. Ancak L3C ile sosyal işletme arasındaki büyük fark CIC ile aynıdır. Sahiplere yarar sağlamak için kâr yaratmak ve o kârlardan temettü ödemek L3C'lerin gündeminin bir parçası iken, sosyal işletme kavramının özellikle dışında tutulmuştur.

Esnek amaçlı şirket, 2011 yılının ekim ayında ABD'de Kaliforniya eyaleti tarafından kabul edilen kâr amaçlı şirketin yeni bir türüdür. Esnek amaçlı şirket sosyal/çevre bilinçli şirketler için en fazla esneklik yaratan bir şirket türüdür. Özel amaçlar ile kâr amacını birlikte takip etmek isteyen şirketler için oluşturulmuştur. Yapı şirketin özel amacını kâr amacını ilave edebilmesine izin verir. Örneğin, esnek amaçlı şirket bir kamu parkı inşa etme özel amacını sahip olarak kâr amacını daha geliştiriyor olabilir.

Esnek amaçlı şirket düzenlemesi bir veya daha fazla sosyal amaç için veya şirketin amaçlarına özel amaçları eklemek için, şirketlerin esnek amaçlı şirket olarak oluşturulmasına veya şirket ya da diğer tüzel kişilerin esnek amaçlı şirkete dönüştürülmesine izin verir. Esnek amaçlı şirketin yöneticileri şirketi bütün amaçları (bunlara özel amaçlarda dahildir) için yönetmelidir. Şirket ve pay sahiplerinin kazançlarının neler olduğunun belirlenmesinde, geleneksel pay sahibinin yararlarına ilave olarak özel amaç veya amaçlar da düşünülmelidir. Tanımlanan sınırlar içerisinde bu şirket türü, müdürler ve yöneticilerin bir veya daha fazla özel amacı teşvik etmesine izin verir. Şirket sözleşmesinde açık bir şekilde belirlenen bu amaçların ekonomik maliyeti de vardır. Yeterli hesap verebilirlik ve şeffaflık vardır. Diğer taraftan bu amaçları düşünen yönetici ve müdürlerin kararları ve faaliyetleri, parayı boşa harcama ve görev ihlali iddialarına karşı korunmaktadır. Esnek amaçlı şirket diğer şirketlerle aynı kurallara tabidir. Şirket sözleşmesinde açık bir şekilde belirlenen özel amaçlar, sözleşmede aksi belirtilmemişse pay sahiplerinin en az 2/3 oyu ile değiştirilebilir veya sonlandırılabilir. Yeni kuruluşlar esnek amaçlı şirket şeklinde kurulabileceği gibi kâr amaçlı şirketler esnek amaçlı şirkete dönüşebilir. Fakat esnek amaçlı şirket olmak için işletme tarafından alınacak kararın en az 2/3 oy çoğunluğu ile alınması gerekmektedir. Esnek amaçlı şirketin başka bir tür şirkete dönüşümü kararı da aynı oy çoğunluğunu gerektirir.

Esnek amaçlı şirketlerin kamuya duyurulacak şekilde bir yıllık rapor hazırlaması gerekmektedir. Bu raporda, özel amaç, özel amaca ulaşmak için belirlenen yıllık hedefler, özel amaçlı başarısını ölçmek için kullanılan ölçümler; başarılan ya da eksik kalan hedefler; özel amaçlar için harcanan para bulunmalıdır. Fakat bağımsız üçüncü kişi standartlarına karşı herhangi bir ölçüm gerekmez. Yıllık rapor pay sahipleri toplantısı yapılmadan en

az 15 gün önce pay sahiplerine gönderilmelidir. Eğer şirket önceki mali yıl için yıllık raporu pay sahiplerine mali yılın bitiminden sonraki 120 gün içinde göndermezse, herhangi bir pay sahibi yıllık raporu isteyebilir. Şirket bu durumda talepten itibaren 30 gün içinde pay sahiplerine yıllık raporu göndermelidir.

Fayda şirketi (benefit corporation) kâr amaçlı şirketin yeni bir türüdür. Mevcut olarak ABD'nin California, Hawaii, Illinois, Maryland, Massachusetts, Louisiana, New Jersey, New York, Pennsylvania, South Carolina, Vermont ve Virginia eyaletlerinde tanınmıştır. Fayda şirketinde şirket amaçlarından birinin bir kamu yararı olarak tanınması gerekmektedir. Şirketin özellikleri ve şartları eyaletler arasında önemli farklılıklar göstermesine rağmen uygulamada birkaç ortak yaklaşım ve kavram vardır.

Fayda şirketi topluma daha fazla şeffaflık sağlarken ölçülebilir olumlu etki yaratmak isteyen şirketler için idealdir. Fayda şirketi kamu yararını şirket amaçları ile yaratan yeni bir şirket türüdür ve tüm sosyal ve çevre performansı hakkında şeffaftır. Toplum ve çevre üzerinde olumlu etki ile tanımlanan genel kamu amaçları için işletilmelidir. Her fayda şirketinin üçüncü kişi değerlendirme aracı olarak bağımsız kullanılan bir değerlendirme yayınlaması gerekmektedir. Olumlu etki yaratmak için, fayda şirketi sadece şirket pay sahiplerinin değerini arttırmaz aynı zamanda toplum, çevre, çalışanlar ve arz edenler içinde işletilir. Yapı yüksek düzeyde şeffaflık ve hesap verebilirlik ister. Her mali yılın sonundan itibaren 120 gün içinde, fayda şirketi bir fayda raporu yayınlamak zorundadır. Bu fayda raporunda sosyal ve çevre üzerinde ilgili yıl içinde nasıl bir performans gösterildiği belirtilmektedir.

Tipik bir kâr amaçlı şirketin genellikle pay sahipliği değerini arttırmak için işletilmesi gerekirken, bir fayda şirketi aynı zamanda topluma ve çevreye olumlu etkisi olan kamu yararı için işletilmelidir. En faydalı şirket statüsüne göre bu etki tanımlanan üçüncü kişi standartlarına göre ölçülmelidir. Kamu yararına ek olarak, bir fayda şirketinin bir yada daha fazla özel kamu yararı tanınmasına izin verilmelidir. Genellikle, fayda şirketi aşağıdaki yedi amaçtan bir veya daha fazlasını kabul edebilir: 1. Düşük gelirli birey ya da topluluklara faydalı ürün yada hizmetleri sağlamak, 2. İş yaratmanın ötesinde ekonomik fırsatı teşvik etmek, 3. Çevreyi korumak, 4. İnsan sağlığını iyileştirmek, 5. Sanat, bilim veya bilgiyi teşvik etmek, 6. Kamu yararlı varlıklara sermaye akışını arttırmak, 7. Toplum ve çevre için diğer özel faydaları sağlamak.

Bütün fayda şirketi tüzükleri fayda şirketinin yıllık fayda raporu hazırlamasını gerektirmektedir. Bu yıllık rapor her mali yılın sonundan itibaren 120 gün içinde şirketin pay sahiplerine gönderilmelidir (aynı zamanda diğer yıllık raporda pay sahiplerine gönderilir). Yıllık raporun değerlendirilmesi pay sahiplerine, raporun kapsadığı yol boyunca faydalı şirketin sosyal ve çevre performansını değerlendirmesini sağlar. Değerlendirme fayda şirketi tarafından seçilen üçüncü kişi standartlarına göre hazırlanmalıdır.

Fayda şirketi tipik bir kâr amaçlı şirkettir. Şirket türü bu tip organizasyonlar için mevcut olan hukuki varlık şeklidir. Bazı fayda şirketi tüzükleri, fayda şirketlerinin yönetim kuruluna bir fayda müdürü seçmelerini zorunlu kılmaktadır. Fayda yönetim kurulu üyesi gereken bütün eyaletler, bu kişinin bağımsız olmasını belirlemiştir. Bağımsızlık eyaletlerin fayda şirketi tüzüklerinde tanımlanmıştır ve her bir fayda şirketi bu kişiler için ek özellikler belirleyebilir. Fayda yönetim kurulu üyesi genellikle yönetim kurulundaki diğer yöneticilerden ek güç ve görevlere sahiptir, şirketin yıllık fayda raporunun hazırlanmasıyla ilgili belli güç ve görevleri vardır.

Fayda şirketi bir şirket türü olduğundan, yöneticileri ve çalışanları genellikle şirketlerin yöneticisi ve çalışanlarıyla aynı çeşit kişisel sorumluluğa tabidir. Çoğu eyalet fayda şirketi yöneticisi ve çalışanlarına sorumluluktan koruma sağlar. Sonuç olarak genellikle fayda şirketi yöneticisi ve çalışanlarının pay sahipliği değerini arttırmak pahasına kamu yararı amacını izledikleri için sorumluluğu yoktur. Fakat bu korumanın kapsamı eyaletten eyalete farklılık gösterir. Bütün mevcut fayda şirketi tüzükleri şirketin bir yıllık fayda raporu hazırlamasını ve mali yılı takip eden 120 gün içinde pay sahiplerine göndermesini zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda diğer yıllık raporlarda gönderilmelidir.

Fayda şirketinin sosyal ve çevre performansını ölçmek için kullandığı üçüncü kişi standartları ile ilgili tüzük şartları eyaletten eyalete farklılık göstermektedir. Üçüncü kişi standardı, fayda şirketinden bağımsız bir organizasyon veya kişi tarafından geliştirilmelidir. Genellikle üçüncü kişi, fayda şirketiyle veya bağlı ortaklıklarıyla maddi ilişkisi olmayan bir kişidir. (ya doğrudan ya sahibi yada tüzelkişinin yöneticisi ile maddi ilişki). Kişi fayda şirketinin çalışanıysa, şirketin çalışanı ile akraba ise, şirketin sermayesinin en az yüzde 5 ine sahipse maddi ilişki vardır. Ek olarak, üçüncü kişi standartları belli şeffaflık şartlarını sağlamalıdır.

Fayda şirketinin diğer kâr amaçlı şirketlerle karşılaştırıldığında finanslama ve fonlama açısından hem olumlu hem olumsuz yanları bulunmaktadır. Potansiyel avantajlara fayda şirketinin takip ettiği toplum yararına ilgisi olan yeni yatırımcı gruplarını çekebilmesi ve fon araştırması yapan diğer şirketlerden fayda şirketinin farklılaştırması dahildir. Diğer taraftan şirket mülkiyetini alan ya da alması beklenen yatırımcılar, şirket kararlarında pay sahipliği değerinden ziyade diğer faktörlerin dikkate alınması nedeniyle fayda şirketinin yatırımlarından memnun olmayabilirler. Teşebbüse katkıda bulunan yatırımcı ve destekçilerin tipleri ve bu yatırımcı ve destekçilerin motivasyonu, en uygun şirket şekline karar verirken düşünülmelidir ve önemlidir.

Karma şirketler: Yaklaşık 20 yıldır, sosyal teşebbüsler amaçlarına ulaşmak için hem kâr amaçlı hem de kâr amacı olmayan vergi istisnasına sahip kuruluşları kombine eden daha karmaşık bir kuruluş yapısını kabul etmeye başladılar. Örneğin, hayır kuruluşu kâr amaçlı bir alt kuruluş oluşturabilir veya hayır amaçları ile uyumlu kâr

amaçlı kuruluşta mülkiyet hakkını alabilir. Ya da kâr amaçlı şirket bağlı şirket kuruluşu olarak özel bir vakıf oluşturabilir. Aşağıda tanımlanan iki karma yapı vardır.

Hayır kuruluşlarına bağlı kâr amaçlı şirketler: Sosyal teşebbüsler hayır kuruluşu olarak oluşturulmayı seçebilir ve daha esneklik yaratmak için kâr amaçlı bir şirket kurabilir. Örneğin, hayır kuruluşu belli faaliyetler için finansman alternatiflerindeki çeşitlemeyi keşfetmeyi, çalışanları çekmek için sermaye tazminatı sağlamayı istiyor olabilir. Fakat hayır kuruluşunun bu finansal faaliyetleri takip etmesine ve vergi muafiyeti statüsünün devam etmesine izin verilmez. Hayır kuruluşu bu alanlarda finansal olarak daha fazla büyümek için bağlı şirket kurabilir. Bağlı şirketin faaliyetlerinin doğasına bağlı olarak, bir sınırlı sorumlu şirket oluşturulabilir. Hayır kuruluşu bağlı şirkette kendi hisse paylarına sahiptir ya da üyelik çıkarlarını elinde tutar. Böylece diğer yatırımcılardan fonları arttırabilir.

Kâr amaçlı şirketin kâr amacı olmayan kuruluşu: sosyal teşebbüsler için diğer bir seçenek kâr amaçlı şirket oluşturulması ve hayır amaçlarını takip etmek için kâr amacı olmayan bir vakfın kurulmasıdır. Bunlar, kâr amaçlı şirketin herhangi bir tipi olarak kurulmasına rağmen yaygın olarak şirket vakıfları olarak adlandırılır. Özel vakıf vergiden düşülebilir bağışlar alabilir fakat hayır kurumunun aksine, çeşitlendirilmiş bağışlayıcı temeline sahip olması gerekmez. Tipik olarak kâr amaçlı şirketle ilgili onun sahipleri ve onun çalışanları tarafından fonlanır. Hayır kurumunun aksine, özel vakıf, özellikle kâr amaçlı şirketle işlemlerle ilgili kısıtlayıcı kurallara konu olmasına rağmen kâr amaçlı şirketin sponsorları tarafından kontrol edilebilir. Bu yapı hayır amaçlarını takip etmede kâr amaçlı şirket tarafından sıklıkla kullanılır.

3.3 Sosyal İşletmelerde Hukuki Yapıya Karar Verirken Kullanılan Ölçütler

Sosyal işletmelerde farklı hukuki yapılar kullanılabilir. Burada iki temel prensip vardır. Bir organizasyonu sosyal işletme yapan hukuki yapısı değildir onun faaliyetleridir. Kısa dönem ve gelecekteki finansman olanakları ve sağlanacak gelir fırsatları seçilecek yapıda önemli bir etkiye sahiptir.

Sosyal işletme için hukuki yapıya karar verirken ele alınacak ölçütler şöyle sıralanabilir: 1. Kişisel sorumluluk, 2. Sahiplik, 3. Kısa ve uzun dönem finansman, 4. Yönetim, 5. Kâr dağıtımı

Tek kişi işletmesi ya da tüzel kişiliği olmayan ortaklıklar, hukuki faaliyetlerden ve herhangi bir borçtan doğrudan sorumludur. Eğer organizasyon zarar ederse, kredi kurumlarına ödenecek parayı bulma kişilerin sorumluluğundadır. Teşebbüsün ortaklar /üyelerden ayrı bir hukuki yapıya sahip olması, teşebbüs tarafından sebep olunan finansal zararlar ya da teşebbüsün finansal kayıplara tabi olması durumunda ortakları/üyeleri kişisel sorumluluktan kurtaracaktır. Fakat yönetim ve ortakların ihmal ve kasten bir hareketi varsa bu korumayı kaybedebilir. Genellikle uzun dönem işletilme niyetinde olan sosyal işletme ortaklarına/üyelerine sınırlı sorumluluğu veren hukuki yapıyı kullanacaktır.

Eğer kontrol ve mülkiyet kurucular için önemliyse paylı bir şirket, kâr amacı olmayan bir kuruluştan daha uygun olabilir. Daha fazla paya sahip olmak daha fazla oy ve teşebbüsün yönetim stratejisi ve işletilmesi üzerinde daha fazla etkiye sahip olmak demektir.

Yasal yapı erişebilecek finansman tipini belirleyecektir. Örneğin, bir sınırlı sorumlu şirket paylarını satabilir ve böylece yatırım alır. Kısa dönemde fonların alınmasına izin veren yapının seçilmesi daha sonra istenilen ölçekte yatırımın yapılmasını önler. Bu yüzden işletme ilk olarak uzun dönemli fonlara ulaşabilecek şekilde kurulmalı ve buna ulaşabilecek bir yasal yapı seçilmelidir.

Bütün hukuki yapılarda, hukuki yapıya bağlı olarak yöneticiler, yönetim kurulu, mütevelli heyeti bulunur. Bu yöneticiler veya yönetim kurulu organizasyonun stratejisini oluşturacak, stratejinin dağıtıldığından emin olacak, organizasyonun yasal yükümlülükleri karşıladığından emin olup kanun içerisinde işletecektir. Daha çok sayıda yönetim kurulu üyesi yönetimin bakış düzeyini geliştirir ve şeffaflığı temin eder. Aynı zamanda hibe edilen paranın birden daha fazla kişi tarafından görülmesini temin eder. Fakat daha fazla yönetim kurulu üyesinin daha zor ve organizasyonun karar almasında daha fazla zaman harcadığı akılda tutulmalıdır. Görüş açısındaki çeşitliliği sağlama açısından doğru dengenin kurulması için çalışılmalıdır.

Sosyal işletmeler kâr sağlamalıdır. Kârın nasıl kullanılacağı yasal yapı tarafından belirlenir. Eğer dış yatırımcılar varsa, dağıtılan kâr miktarının sınırlandırılması konusunda anlaşma yapsalar bile, kendilerine kâr dağıtılmasını bekleyecektir.

3.4 Sosyal İşletme için Türkiye’de Kullanılabilecek Hukuki Yapılar

Sosyal işletme için Türkiye’de kullanılabilecek mevcut hukuki yapılar, kâr amacı güden ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan oluşabilir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, vakıflar, dernekler ve sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır. Kâr amacı güden kuruluşlar ise adi şirketler, kollektif, komandit, anonim, limited şirketler, kooperatifler gibi ticari şirketlerden oluşmaktadır. Şirket kurucusu için hangi yapının daha uygun olduğunun belirlenmesinde ortak ve üyelerin sorumluluğu, vergiler, kuruluşun yönetimi, kuruluşun sahipliği, kâr dağıtımı, kuruluşun finansman kaynakları önem arzedecektir. Türkiye’de mevcut şirket yapıları dışında yeni bir şirket türü oluşturmak mümkün değildir. Fakat bir vakıf veya dernek bir ticari şirkete sahip olabilir ya da bir kâr amaçlı şirket bir vakıf veya dernek kurabilir. Sosyal işletme için öngörülen sosyal amaçlara bu şekilde ulaşmak da mümkün olabilir.

4 Türkiye’de Mikro Finansman

Türkiye’de 27 Mart 2014 tarihli Türk-İş Haber Bültenine göre Mart 2014 itibarıyla dört kişilik ailenin açlık sınırı 1.149, 02, yoksulluk sınırı ise 3.742,73 TL’dir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2012 yılında yoksul sayısı 22 307 000, yoksulluk oranı % 30,3, yoksulluk açığı 31,1 olarak belirlenmiştir. Yoksulluk açığının 100’e yaklaşması, yoksulluğun derecesinin çok fazla olduğunu, küçülmesi ise yoksulluk risk derecelerinin daha az olduğunu ifade etmektedir. 2009 yılı itibarıyla yoksul fert sayısı 10.669 000 dur. Türkiye’de nüfusun %50’si yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan grupların başında kadınlar ve işsiz gençler gelir ki, mikro kredi uygulamasında hedef kitleyi bu gruplar oluşturmaktadır. Mikro kredi uygulaması yoksullukla mücadelede çözüm yollarından biri olarak görülmektedir. Türkiye’de mikro kredi uygulamaları Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDEV) tarafından başlatılmıştır. 1995-1997 yılları arasında İstanbul’un dar gelirli bölgelerinde 100 kadına iş yapmaları için küçük miktarlarda krediler verilmiş, bu kredilerde geri dönüş oranı %98 oranında olmuştur. 1999 depremi nedeniyle öncelikler değişmiş fon arayışları ertelenmiştir. 2002 yılında mikro kredi projesi için gereken fonun bulunmasıyla KEDV, Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesini kurarak mikro kredi programını başlatmıştır. Türkiye’de 2003 yılında AKP Diyarbakır Milletvekili Prof. Dr. Aziz Akgül tarafından gündeme getirilen mikro kredi projesi Dünya Bankası’nın 500 milyon USD kredi vermesi ve Başbakanlığın ek olarak 130 milyon USD bütçe ayırmasıyla hayata geçirilmiştir. Prof. Dr. Aziz Akgül’ün başkanlığını yaptığı İsrâfi Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust (Prof. Dr. Muhammed Yunus başkanlığındaki mikro finans kuruluşu) işbirliğiyle 11 Haziran 2003 tarihinde Diyarbakır’da proje uygulanmaya başlanmıştır.

Başlangıçta sadece mikrokredi olarak sunulan mikrofinans, yoksulların kredi dışında, tasarruf, sigorta gibi diğer finansal hizmetlere de ihtiyacının olduğunu anlaşılmasıyla genişlemiştir. Mikrofinans, yoksul kişilere, mevduat, borçlanma, ödeme hizmetleri, tüketici kredileri, para transferleri ve sigorta gibi finansal hizmetlerin sağlanması anlamına gelmektedir ve mikrokrediden daha geniş bir kavramdır. Mikrofinans, finansal kuruluşlardan herhangi bir hizmet alamamış düşük gelirli veya yoksulluk sınırında bulunan insanlar ile mikro veya küçük ölçekli girişimcilere yönelik küçük miktarlı kredi, tasarruf, ödeme hizmetleri, para transferleri ve sigorta gibi ürün ve hizmetlerin sürdürülebilir şekilde sunulmasına dayanan bir finansman stratejisi olarak tanımlanmaktadır. (Ateş, Ögütöğulları, Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları, s.1) Mikrofinans kuruluşu ise yoksulları hedef alan finansal hizmetleri sunan organizasyondur. Türkiye’de mikrofinans ve mikro kredi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinin imkân veren mevcut yasal yapının içerisinde, bankalar, vakıflar, dernekler, kooperatifler, il özel idareleri, sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır.

5302 sayılı ve 22 Şubat 2005 tarihli İl Özel İdaresi Kanununun (Resmi Gazete Tarih: 4/3/2005 Sayı: 25745, Tertip: 5 Cilt: 44) il özel idaresinin görev ve sorumluluklarına ilişkin 6. Maddesinin a bendine göre “yoksullara mikro kredi verilmesi” konusu il özel idaresinin görev ve sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Türkiye’de mikrokredi ve mikrofinansmanın uygulanması ile ilgili bir kanun teklifi hazırlanmıştır. "Mikro Finansman Kuruluşları Hakkında Kanun Teklifi" 23 Mart 2005 tarihinde TBMM’ye sunulmuş, çeşitli komisyonlarda görüşülmüş fakat sonuçlandırılmamıştır. Bu kanun teklifinin amacı, ihtiyaç sahibi mikro girişimcilere finansman sağlamak üzere faaliyette bulunacak mikro finans kuruluşlarının kuruluş, yönetim, çalışma, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin esasları düzenlemektir. Kanun Tasarısı ile mikro finans kuruluşları mevduat kabul eden ve mevduat kabul etmeyen mikro finans kuruluşları olarak ikiye ayrılmaktadır. Mevduat kabul eden mikro finans kuruluşu: bu Kanuna göre, mevduat kabul eden mikro finans kuruluşu adı altında kurulan ve mikro girişimciler ile mevduat kabul etmeyen mikro finans kuruluşlarına nakdi finansman sağlamak üzere faaliyet gösteren kuruluşları, mevduat kabul etmeyen mikro finans kuruluşu: bu Kanuna göre, sivil toplum kuruluşları tarafından kurulacak işletmeler de dahil olmak üzere, mevduat kabul etmeyen mikro finans kuruluşu adı altında kurulan ve mikro girişimcilere mevduat kabul etmeden finansman sağlamak üzere faaliyet gösteren kuruluşları ifade etmektedir. Mevduat kabul eden mikro finans kuruluşlarının anonim şirket şeklinde, mevduat kabul etmeyen mikro finans kuruluşlarının anonim ve limited şirket şeklinde kurulması ve iki tür kuruluşun da Bankacılık Düzenleme ve Denetim Kurulunun izniyle kurulması düzenlenmiştir. Kuruluş ve faaliyetleri BDDK’nın iznine tabidir.

Kaynakça

- Ateş Gürkan, Ögütöğulları Eren, 2012. “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2012, Cilt 14, Sayı 2 (1-22).
- Denizalp Hülya, Toplumsal Dönüşüm İçin Sosyal Girişimcilik Rehberi, Eylül 2007, Ankara
- Denizalp Hülya, Toplumsal Dönüşüm İçin Sosyal Girişimcilik Rehberi, Genişletilmiş 2. Baskı, Ekim 2009, Ankara
- Ersen, Tevfik Başak, Kaya Derya, Meydanoğlu Zeynep, Sosyal Girişimler ve Türkiye, İhtiyaç Analizi Raporu, Tüsev Yayınları, Aralık 2010

- Ozan Dündar, Seher, 2007. **Mikro Finansman**, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları Kasım 2007, Ankara
- Yunus Muhammed, 2012. **Sosyal İşletme Kurmak, İnsanlığın En Acil İhtiyaçlarını Karşılacak Yeni Bir kapitalizm Türü**, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic.A.Ş., İstanbul
- COMCEC, Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye, ([http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR.doc](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/doc/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR.doc), 2014)
- Determining the right legal structure for your social enterprise, (<http://unltd.org.uk/portfolio/3-7-determining-the-right-legal-structure-for-your-social-enterprise/2014>)
- Türk-is Haber Bülteni(<http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/aclikmart14.pdf>, 2014)
- Westeway,Kyle New Legal Structures for social Entrepreneurs (<http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052970203413304577088604063391944>, 2014)
- Which Legal Structure Is Right For My Social Enterprise? (www.trust.org/contentAsset/raw-data/.../file, 2014)
- <http://www.tuik.gov.tr>
- <http://www.yunussb.com/social-business/>